

RAPPORT

1

ÄR KULTUR NYTTIGT?
LOKAL KULTUR I
TILLVÄXTAVTALEN.
10 - 11 maj 2000
FÅRÖ

Över hela Sverige...

... har man nu tagit fram regionala tillväxtavtal. Dokument över hur vi ska forma vår framtid. I regioner och län har man arbetat i partnerskap och diskuterat vad som är viktigt för regionens tillväxt.

Kulturen har inte alltid varit så starkt företrädd i dessa samtal. Men det finns goda undantag.

När vi diskuterar vårt arv, vår samtid och vår framtid, så måste kulturen få en framskjuten plats. Det visar också de exempel som presenterades under seminariet på Fårö.

Många lokala initiativ tas runt om i landet och det är väsentligt att en dialog hela tiden sker mellan alla nivåer i samhället

Att tillväxt är beroende av god jordmån och god näring, det framkom tydligt. Ingen tillväxt utan god kultur.

Lasse Ernst

Seminariet dokumenterat av
Karl-Olof Andersson

Jordmån, energi och näring för kulturen

Är kultur nyttigt?

- Ja, svarade Sven-Göthe Lidheim, projektledare för Vision Skäftekärr. Och inte bara nyttigt utan också lönsamt och tillväxtfrämjande.

Vision Skäftekärr är ett projekt på norra Öland för kultur och regional utveckling. Det började med att Domänverket skulle sälja en medelstor skogsfastighet. Lokalbefolkningen, med samhällsföreningen i spetsen, gick samman och köpte fastigheten med stöd av bl a Borgholms kommun, Länsstyrelsen i Kalmar län och EU. Idag omfattar Vision Skäftekärr bland annat en järnåldersby, ett arkiv och kunskapscentra om Ölands historia, kulturarrangemang, utbildning, naturpark, trädgård och servering.

Skäftekärr

Trots bidragen har Vision Skäftekärr varit lönsamt för staten och kommunen. Där fanns 11 anställda förra året och samhället har fått tillbaka mer i skatter och arbetsgivaravgifter än vad som givits i anslag.

- Detta visar att kultur är både nyttigt och tillväxtfrämjande, konstaterade Sven-Göthe Lidheim. Kulturen kan ge både ekonomisk och mänsklig tillväxt.

Sven-Göthe Lidheim ser ingen motsättning mellan det lokala och småskaliga och de större sammanhangen.

- Är man trygg i det lilla, så har man förutsättningar att gå vidare och vidga perspektiven.

Patrik von Corswant

Kultur - odling

Patrik von Corswant, lantbrukare på Stafva gård utanför Visby, utgick från ordet kulturs ursprungliga och bokstavliga betydelse: Odling.

Han beskrev på ett målande sätt de nödvändiga förutsättningarna för odling – en jordmån i form av mull och alv, energi från solen, vatten och näringsämnen.

von Corswant kastade ut frågan hur mycket vatten som går åt för att få 1 kg spannmål? Svaren spände från 80 liter till några hundra, men det krävs 1 000 liter! Det krävs alltså en hel del för att kulturen ska bära frukt.

Att dessa förutsättningar finns i riktiga mått runtom i Sverige gavs många exempel på vid redovisningen av lokala och regionala kulturinitiativ och projekt.

Det handlade bland annat om god jordmån i form av historia och traditioner, mänsklig energi som frigjordes genom samverkan och – i bästa fall – av gödsling genom ekonomiskt stöd och andra former av stimulans. Allt detta sammanstaget är på väg att bära riklig frukt.

Gotländska exempel

Balans mellan jordbruk, kultur och turism på Fårö

Det första lokala exemplet var – som sig bör då seminariet hölls på denna ö – från Fårö. Majvor Östergren, som representerade föreningen Fårö Framtid, beskrev vad som händer på ön.

- Utvecklingen på Fårö bygger i stor utsträckning på turism. Men det finns en risk att turismen blir turismens egen fiende, att den lilla ön blir alltför "turistifierad", framhöll hon.

- Därför gäller det att skapa en balans mellan de gamla näringarna på ön, främst jordbruket och fåraveln, den lokala kulturen och turismen.

Mötesplats

- Vi arbetar mycket med att göra Gotland till en mötesplats för kultur, både nationellt och internationellt, sa Ulla Åkermark-Jansson, som representerade Gotland både som kommun och län/region.

- **Bland annat har vi skapat en hel del kontakter med det baltiska staterna.**

Musik och film på Gotland

Örjan Klintberg från den ideella kulturföreningen Roxy talade om projektet Musik på Gotland.

- Syftet var att bidra till ett livligt musikliv på Gotland och att sprida information om detta.

- Det livliga musiklivet var inget problem för det fanns redan. Så vår främsta uppgift blev att synliggöra det som händer. Och det har i stor utsträckning lyckats. I första hand Got-länningarna, men även besökare, vet nu en hel del om musiklivet på ön.

- Förra året genomfördes ett hundratal arrangemang inom

ramen för kulturföreningen Roxy och Musik på Gotland.

Elisabeth Edlund, filmkonsulent för Film på Gotland, framhöll de satsningar som görs på filmutbildning. - Både på gymnasie- och högskolenivå.

Film på Gotland arbetar också med att intressera producenter och regissörer för att förlägga filminspelningar till Gotland.

Tillväxtavtalen

Aslög Odmark, departementssekreterare i Näringsdepartementet, redogjorde för bakgrunden och syftet med de regionala tillväxtavtalen. Hon poängterade att detta inte är några fasta dokument utan att arbetet fortsätter, utveckling sker.

- Vi kommer med stort intresse att följa upp verksamheten ute i länen. Kultur är länkar mellan det förflutna, nuet och framtiden sa Aslög Odmark.

Exempel från länen

Göran Rosendahl, kultursekreterare i Region Skåne, framhöll bl. a. Filmfond Syd.

- Filmfonden har hittills fått ett kapital på 33 miljoner. Dess främsta uppgift är att medverka vid samproduktioner av långfilmer.

I Region Skånes tillväxtavtal finns 300 förslag till projekt med kulturell anknytning, varav 67 har prioriterats för genomförande.

Kulturminnesvård

Satsningar inom kulturområdet på konstarterna, kulturarvet och medierna ger effekter när det gäller att stärka människors kreativitet, regionens attraktivitet och den lokala och regionala identiteten, heter det i tillväxtavtalet för Örebro län, som redovisades av Toni Eriksson, kulturchef i landstinget.

Regionens målsättning är att utveckla kulturen på flera områden, till exempel kultur på Internet, konst, musik, teater, film och design.

I Örebro län finns ett stort antal industrihistoriskt intressanta miljöer, särskilt med bas i den gamla bergshanteringen. Detta har regionen tagit fasta på och startat ett omfattande projekt för restaurering av industrimiljöer.

"Syftet är att de mest värdefulla industrimiljöerna i länet bevaras så att länets industrihistoria tydliggörs", skriver man i tillväxtavtalet.

Upprustandet och vårdandet av industriminnet ska även stimulera utbildning, företagande och turism.

Gränsöverskridande

- Vi har skapat en gränsöverskridande arena med kulturen som en förenande utgångspunkt. Arbetet samordnas mellan regionala, kommunala och lokala grupper till en gemensam strategi. Det är viktigt med samtal.

Det sa Kerstin Olofsson, som är kultur- och fritidschef i Mörbylånga kommun.

Tillväxtavtalet för Kalmar län baseras på ett "Regionalt utvecklingsprogram", förkortat Rupen. Där anges, som utgångspunkter och förutsättningar för den regionala utvecklingen:

"Ett rikt och vitalt kulturliv skänker människan identitet och ger sammanhang. Det skapar därmed en attraktiv livsmiljö och formar bilden av Regionen. Kulturen har en viktig roll för länets utveckling".

Ingen pappersprodukt

Teaterkonsulenten Kerstin Engström företrädde Västmanlands län. Hon framhävde betydelsen av kultur för barn och ungdomar.

- Den negativa befolkningsutvecklingen är ett stort hot för vår region. Det gäller att se till att ungdomar vill bo kvar på orter som Fagersta, Arboga och Norberg.

- Kulturen i tillväxtavtalet är ingen pappersprodukt utan ska bli verklighet, betonade Kerstin Engström.

Lokala exempel

Ett antal rappa redovisningar av lokala kulturprojekt visade på ett stort engagemang och mycket kreativitet.

Inge Larsson berättade att i hans hembygd Virsbo hade Posten försökt att dra in det lokala postkontoret. Detta väckte en sådan ilska hos byborna att de startade en kulturrörelse. Postkontoret har räddats, men inte nog med det. Den gamla järnvägsstationen har rustats upp till kulturhus, en filmfestival för drive-in-visning på landets största filmduk har organiserats och ett forar- (transportsätt) och kolarmuseum är på gång.

Docent Dan Carlsson från Centrum för Östersjöstudier vid Högskolan i Visby berättade om Fröjelprojektet. Där pågår utgrävningar av en hamn från vikingatiden. Professionella arkeologer och amatörer gräver tillsammans i ett fruktbart samarbete.

Dans, ekomuseum och informationskooperativ

Helena Ehrstrand gav en medryckande skildring av hur Viksjöforsbaletten i Hälsingland hade skapats bland barn och ungdomar. Även unga med funktionshinder deltar aktivt. Målen är estetiska, fysiska, sociala och internationella. Viksjöforsbaletten har bland annat medverkat vid den stora kvinnokonferensen i Peking och vid arrangemang tillsammans med indianer i USA.

Mats Hulander presenterade ett museum av ovanligt slag - Ekomuseum Bergslagen. Det har inga samlingar utan består av 49 särskilt intressanta miljöer i Bergslagen. Upprustningen och vårdandet av miljöerna bidrar till entreprenörsanda, jobb och hemkänsla i den gamla och krisdrabbade gruv- och stålindustribygden.

Susanne Kindström berättade om informationskooperativet Agendum. Ett av deras projekt är att göra orten Svenstavik mera attraktivt. Nyckelord för kooperativet är korsbefruktning, tillåtenhet, tillit, acceptans, paradigmskifte, synergi.

Kulturen växer snabbare än andra näringsgrenar!

- Kulturen är en snabbväxande sektor. Den växer snabbare än andra näringsgrenar.

Denna, kanske lite överraskande uppgift, lämnade Hans Enflo, kansliråd på Kulturdepartementet, i sitt anförande. Men han framhöll också den positiva roll som kulturen har för utvecklingen av hela samhället.

- Kulturen är innovativ och kreativ i sig själv och frigör mänsklig kraft. Den blir därigenom en kreativitetsfaktor som inverkar på samhället i stort.

Hans Enflo påminde om de kulturpolitiska målen, som antogs 1996. Kulturen ska:

- främja yttrandefrihet och mångfald,
- motverka kommersialismens negativa verkningar,
- vara kritiskt granskande,
- sätta människan i centrum,
- och den ska finnas i hela landet.

Konst- och designcentrum

Som exempel på ett stort projekt, där kulturen, positivt ska påverka och höja kvaliteten i det övriga näringslivet nämnde Hans Enflo

ett stort konst- och designcentrum, som ska startas i Jönköpings län. Detta är ju den småföretagstätaste regionen i landet och konst- och designcentrat skapas i samarbete med dessa företag.

- Kulturen är en viktig konkurrensfaktor, och där har vi en hel del att lära av andra länder, t ex Tyskland, fortsatte Hans Enflo.

- Film-, musik- och mediaföretag tar över på många håll, där industrin sviktar.

Han hänvisade också till aktuell forskning vid Tekniska högskolan i Stockholm som visar att kulturen är nödvändig för utvecklingen, även om den inte alltid är - och inte heller alltid ska vara - lönsam i sig själv.

”Bevara humanismen även i lönsam kultur”

- I synnerhet på 1990-talet har konst- och kulturinstitutionernas verksamhet, kulturevenemangen och konstnärernas arbete i allt högre grad värderats ur den konkreta nyttans perspektiv. Kultur och konst motiveras allt tydligare med marknadsekonomisk retorik.

Det sa Kari Ilmonen, fil dr i sociologi och verksam vid Chydenius-Institutet i Karleby i finska Österbotten. Ilmonen är också författare med tre diktsamlingar bakom sig och en roman på gång.

Kari Ilmonen ställde frågan om kultur och konst bör vara ekonomiskt lönsamt, knyts till och bli en del av det lokala och regionala utvecklingsarbetet, även om det sker på det konstnärliga oberoendets bekostnad.

Forskningsresultat

Ilmonen har i sin forskning studerat synen på konsten och kulturen hos konstnärer, administratörer och allmänheten i samband med tre kulturarrangemang i mellersta Österbotten: Folkmusikfestivalen i Kaustby, Kyrkomusikfestivalen i Lochteå och Dragspelsveckan i Toholampi. Här är några av resultaten:

- Bland de lokala konstnärerna i Karleby råder en humanistisk välfärdsstatsdiskurs. Med hjälp av den försöker man värna om rådande konststrukturer och uppnådda förmåner.
- De administrativa nyckelpersonerna i Karleby favoriserade en realistisk marknadsekonomisk diskurs. Man använder sig av ett företagsekonomiskt tänkesätt.
- Alla konstnärer och byråkrater accepterar välfärdsstatens principer för finansiering av kultur och konst – kulturen bör fortfarande stödjas med allmänna medel.
- Samma syn hade majoriteten av befolkningen i mellersta Österbotten och publiken vid musikfestivalerna i landskapet. De intog en välfärdsstatlig kulturpolitisk ståndpunkt: Kulturen och konsten är andligt och socialt nyttiga och bör stödjas med allmänna medel.
- En minoritet av befolkningen ifrågasatte nyttan av konst och kultur och de samhälleliga stödformerna. Det var en grupp med låg utbildning och låg konsumtion av kulturtjänster. Även bland lantbrukare och företagare fanns en mera negativ inställning till det samhälleliga kulturstödet och en dragnig till privatisering också av finansieringen av konst och kultur.
- Kulturarrangemangen i Österbotten, särskilt den stora Folkmusikfestivalen, har varit ekonomiskt lönsamma för kommunerna och näringslivet. De har tillfört mer pengar via besökare utifrån än vad de har kostat i samhälleligt stöd.

LOKAL KULTUR

Bevara de humanistiska idealen!

Sitt eget svar på den inledande frågan – om kulturen bör vara ekonomiskt lönsam – formulerade Kari Ilmonen så här:

- För egen del hoppas jag – både som forskare och författare – att kulturen och konsten inte helt skall upplösas i de marknadsekonomiska principerna och diskussionerna, eller ens i regionutvecklingskraven, utan bevara något väsentligt av sina gamla humanistiska ideal av friheten, autonomin, samhällskritiken, den reflexiva karaktären, samt av det estetiska och andliga fostringsarbetet.
- Ändå tycker jag att dessa ideal inte behöver stå i strid med ekonomisk framgång och nytta.

Samtalet går vidare

Kulturen är tillväxtfrämjande både primärt och sekundärt. Den skapar såväl ett mänskligt som ett socialt och ekonomiskt mervärde.

Det var deltagarna överens om vid den korta uppsumeringen av seminariet som moderator Akko Karlsson gjorde.

Samtidigt framhöll flera att man inte behöver ställa några kortsiktiga lönsamhetskrav på kulturen. Konsten har ett värde i sig själv och efterhand sprider sig dess mervärden till andra sektorer.

Seminariet på Färö gav uppslag till nya diskussionsträffar. Samtalet går vidare vid andra mötesplatser och i deltagarnas egna nätverk.

Seminarieserien LOKAL KULTUR fortsätter med

- ELDSJÄL, KREATÖR OCH STRATEG. ATT LEDA KULTURPROJEKT. 29-30 september Brunnsvik
- FÖRORTEN ÄR OCKSÅ EN HEMBYGD. SKAPANDE OCH TILLHÖRIGHET. 13-14 oktober Orminge/Rinkeby
- MÖTET MED NÅGOT ANNAT. OM REGIONALITET OCH LOKAL IDENTITET. 23-24 november Ystad

anmälan / information

Lasse Ernst - Projektledare
Anie Edéus - Projektsekreterare
LOKAL KULTUR
Vickleby bygata 12
386 93 Färjestaden
Tel: 0485 - 366 60
Fax: 0485 - 366 70
lokalkultur@framtidenskultur.se
www.framtidenskultur.se/lokalkul